

АРАБСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Анотація

Ключові слова: *адаптація, іноземні студенти, арабська мова, арабська література.*

У статті простежується історія становлення арабської літературної мови і класичної арабської літератури та їхнє місце у світовій культурі. Розглядаються основні тенденції розвитку сучасної арабської літератури, а також проблеми самореалізації автора та читацького попиту на твори письменників-модерністів в умовах ісламської культури країн арабського світу.

Summary

Key words: *adaptation, foreign students, Arabic language, Arabic literature.*

The article traces the history of the formation of Arabic literary language and classical Arabic literature and their place in world culture. The main trends of modern Arabic literature, as well as problems of self-realization author and reader demand for the works of writers-modernists in the Islamic culture in the Arab world.

Аннотация

Ключевые слова: *адаптация, иностранные студенты, арабский язык, арабская литература.*

В статье прослеживается история становления арабского литературного языка и классической арабской литературы, их место в мировой культуре. Рассматриваются основные тенденции развития современной арабской литературы, а также проблемы самореализации автора и читательского спроса на произведения писателей-модернистов в условиях исламской культуры стран арабского мира.

Адаптація іноземних студентів до нового соціокультурного середовища – досить складний і довготривалий процес, провідна роль в якому належить викладачам на початковому етапі навчання. Викладачі, які працюють в інтернаціональній аудиторії, повинні володіти полікультурною компетенцією, яка включає знання про соціокультурні особливості студентів, особливості зарубіжних освітніх систем, особливості соціалізації, соціально-демографічних, паралінгвістичних, невербальних засобів і кінетичних особливостей спілкування з представниками інших культур.

Оскільки значну частину іноземних здобувачів освіти в Україні складають арабські або арабомовні студенти, вважаємо доцільним знайомство з культурою арабських країн. Зокрема, в цій статті окреслимо становлення та стадії розвитку арабської мови і літератури, а також її місце в сучасному світі.

Носіями арабської мови в наш час є більше двохсот мільйонів чоловік, що складає близько трьох відсотків населення планети, таким чином, її можна вважати однією з найбільш поширених мов світу як за кількістю тих, хто розмовляє нею, так і за кількістю країн, в яких вона використовується [3]. До так званого «арабського світу» належать велика частина Південно-Західної Азії, вся Північна, а також частина Східної, Центральної та Південної Африки.

За часів Середньовіччя арабську мову називали «латиною Сходу», тому що вона була міжнародною мовою науки і культури в країнах Близького Сходу, Північної Африки, Середньої Азії та Кавказу. Велика кількість арабських слів проникла в інші східні та європейські мови. Це стосується як термінологічної (алгебра, азимут, зеніт, тариф), так і загальноживаної лексики (магазин, халва, шафран, кава та ін.). Завдяки перекладу на арабську мову інтелектуальної спадщини античності для світу було збережено багато наукових досягнень, розвинених і примножених арабомовними авторами.

Оскільки в побуті арабська мова функціонує у вигляді численних діалектів, літературна арабська мова є тим засобом, який консолідує арабські

народи в єдину спільноту, дозволяє зберігати і розвивати культуру всього арабського світу. Сучасна арабська літературна мова розвинулася на базі класичної. Найважливішим пам'ятником писемності, що відобразив мову, нібито послану арабам самим Аллахом, є Коран. Канонічний текст Корану укладений на основі різних джерел між 650 і 656 роками (через 20 років після смерті Мухаммеда) при халіфі Османі ЗейдомібнСабітом – наближеним писарем Мухаммеда. Він зібрав коранічні уривки, які здебільшого були записані на сувоях паперу або пергаменту, на камінцях, частково ж зберігалися тільки в пам'яті тих чи інших осіб. Однак перша збірка не стала законодавчою, і мусульмани продовжували читати Коран за своїми власними уривками або з пам'яті. Згодом різні редакції окремих уривків почали істотно відрізнятися одна від одної. Це породжувало суперечки, і халіф Осман вирішив ввести одну загальну, офіційну редакцію Корану, обов'язкову для всіх, інші ж екземпляри наказав знищити. Другу редакцію також доручили скласти Зейду. Вона й стала тією єдиною версією Корану, яка існує і сьогодні [2, с. 36-37].Сьогодні Коран, як і класична арабська мова, на якій він написаний, обов'язковий для вивчення в усіх навчальних закладах країн арабського світу.

Коран одночасно є й унікальною пам'яткою арабської літератури, історія розвитку якої налічує понад півтори тисячі років. Він написаний особливим стилем, який не можна назвати віршами або прозою. Канонічний текст Корану складається з 114 сур (розділів), що містять різну кількість аятів (віршів). Кожна сура має свою назву і всі вони, за винятком 9-ої, починаються фразою: «В ім'я Аллаха всемилостивого, милосердного!». Першу суру «ал-Фатіха» зобов'язаний знати напам'ять кожний мусульманин. У перекладі на українську мову ця сура звучить так:

«Ім'ям Аллаха Милостивого, Милосердного!

Хвала Аллаху, Господу світів!

Милостивому, Милосердному! Царю судного дня!

Лише Тобі ми поклоняємося, і лише в Тебе просимо допомоги,

Веди нас шляхом прямим,

Шляхом тих, кого Ти наділив благами, а не тих, хто під гнівом Твоїм, і не тих, хто заблукав» [5].

У класичній арабській літературі поєдналося безліч різних традицій завдяки тому, щодо її розвитку долучилися підкорені арабами народи. Деякі з них, як, наприклад, перси, народи країн Середньої Азії, мали глибші культурні корені і більш розвинену літературу, ніж араби.

У доісламській поезії, створеній кочівниками-бедуїнами, були популярними такі жанри, як касида (любовна лірика) і хіджа (сатиричний вірш). Наприкінці VII століття сформувався новий жанр любовної лірики – газель, який знаменував оновлення арабської поезії, відмову від сліпого наслідування традиціям бедуїнів. У цьому жанрі створили свої поетичні шедеври Омар Хайям і Хафіз. З VIII століття починає розвиватися художня проза. Поряд з науковими трактатами, перекладними творами, дидактичною літературою виникає жанр міської новели – короткого твору з авантюрним сюжетом, в якому зображуються звичаї та побут середньовічного міста.

Продовжуються також традиції, пов'язані з ісламською культурою. Це, перш за все, релігійна література, цитати з Корану і Сунни, а також поетичні та прозові форми, що виникли в період Багдадського халіфату і мають давні арабські й іранські корені. Це вірші про вино і застілля, про полювання, хвалебні панегірики, релігійно-філософські поеми. З арабсько-іранського центру ісламської цивілізації на її околиці передавалися кращі зразки поезії. Пізніше виникла художня проза, спочатку у вигляді повчальних оповідань арабською мовою. Найвідоміший твір арабської літератури – «Тисяча і одна ніч». Жанр чарівної притчі у віршах або римованій прозі – винахід ісламської цивілізації. X–XII століття стали періодом найвищого розквіту арабської літератури [1, с.149-153].

Стосовно сучасної арабомовної літератури варто зазначити, що вона, з одного боку, міцно зберігає спадкоємний зв'язок з класичною літературою арабів – стародавньою доісламською поезією Аравії, Кораном і прозою

Середньовіччя, а з іншого— запозичила модерністські форми європейської літератури. Араби з середньовіччя відразу «перестрибнули» в постмодернізм. Арабська література кінця XX – початку XXI століть настільки сучасна, як тільки може бути сучасною література, створена на мові, що залишалася незмінною протягом півтори тисячі років. Арабський орфографічний словник з'явився в тринадцятому столітті та являє собою ніщо інше як словник мови, на якій писали за століття до цього. Тому не дивно, що багато хто з арабських письменників охочіше пише однією з європейських мов: французькою, англійською або німецькою. Окремі автори пишуть як арабською, так і європейськими мовами (Рашид Буджебра, Хуссейналь-Мозані).

Інший напрямок у сучасній арабській літературі представляють поети, які пишуть так, як писали ще півтори тисячі років тому, і все ж шануються і читаються в арабському світі більшою кількістю людей, ніж письменники-модерністи. Є також примітивні палестинські вірші-агітки, які, проте, становлять істотну частину палестинської літератури. «Романи виховання», написані в дусі радикального ісламу, теж досить популярні серед арабів. Поширена в арабських країнах і політична публіцистика, яка виправдовує теракти, звертаючись до середньовічної аргументації.

Сучасні проблеми арабської літератури полягають ще й у тому, що її можливості і запити конфліктують з політичною, економічною та суспільною реальністю арабського світу. Модерна арабська література зазнає значних труднощів у тому, щоб бути зрозумілою і прийнятою в дуже традиціоналістському суспільстві. У той час як європейська література поспішає за дійсністю, арабські письменники випереджають арабську дійсність на століття. Але при цьому в арабських країнах майже ніхто їхніх книжок не читає. Арабська література – це література для інтелігенції, її здатні сприйняти тільки ті, хто володіє відповідним рівнем освіти і головне – необхідною внутрішньою свободою. До того ж, в арабському світі не існує розвиненої системи літературних премій, стипендій. Письменники змушені

друкувати своєї книги за власний рахунок. Щоб написати хорошу книгу, потрібно багато вільного часу і можливість спокійно працювати. Ні того, ні іншого немає у авторів, що пишуть арабською. Існує ще й така серйозна проблема, як цензура. Мотиви цензорів – не ідеологічні чи політичні, а, головним чином, релігійні. Спостерігається парадоксальне явище: серйозні, цікаві, художньо цінні книги сучасних арабських авторів видаються і читаються в Європі краще, ніж у самих арабських країнах[3].

У курсі викладання української мови як іноземної передбачено знайомство з творами зарубіжних авторів в українському перекладі. Вважаємо доцільним включати до навчальних посібників адаптовані тексти як представників класичної арабської літератури, так і сучасних арабських письменників.

Література

1. Кирилюк З. В. Література Середньовіччя. Посібник для вчителя / З. В. Кирилюк. – Харків: Вид-во Ранок, 2003. – 176 с.
2. Климович Л. И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии / Л. И. Климович. – М.: Политиздат, 1988. – 286 с.
3. Страны и народы: Науч.-попул. геогр.-этногр. изд. в 20-ти т. Африка / Редкол.: А.А. Громько и др. – М.: Мысль, 1982. – 349 с.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Арабська_література
5. [https://vue.gov.ua/Сура_\(глава_Корану\)](https://vue.gov.ua/Сура_(глава_Корану))